

УДК 342.7

**Володимир Пешков,**

аспірант Київського університету туризму, економіки і права

## ВРЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ ВІРУЮЧИХ, ВІДНОСИН МІЖ ДЕРЖАВОЮ ТА РЕЛІГІЙНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ТА АКТУАЛЬНІСТЬ ЦЬОГО ПИТАННЯ В УМОВАХ АТО

У статті проаналізовано національне законодавство, яке врегульовує взаємовідносини віруючих, релігійних організацій і держави у разі проходження військової служби та альтернативної (невійськової) служби в умовах проведення антитерористичної операції.

**Ключові слова:** віросповідання, релігійна організація, держава, політика, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, антитерористична операція.

**Постановка проблеми.** Законодавче врегулювання проведення мобілізації як форми взаємовідносин держави та членів релігійних організацій з приводу проходження військової служби та альтернативної (невійськової) служби в умовах проведення антитерористичної операції.

Свобода віросповідання людини є одним з основних прав визнання її як особистості. Право як спеціально-соціальне (юридичне) явище не може регулювати вибір віри, так само, як і вибір переконань, думок, що в сукупності формують світогляд людини. Правовому регулюванню підлягає лише свобода віросповідання [18].

Зміст права на свободу віросповідання визначається безпосередньо у ст. 35 Конституції України: «Кожен має право на свободу віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої». Право на свободу віросповідання забезпечується:

- можливістю вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб (п. 2 ст. 34 Конституції України);

- правом на свободу безперешкодно відправляти релігійні культу та обряди (п. 1 ст. 35 Конституції України);

- правом на відшкодування матеріальної та моральної шкоди (ст. 56 Конституції України) [1].

Кожен має право на свободу віросповідання; це право включає свободу змінювати свою релігію або свої переконання, а також свободу сповідувати свою релігію або переконання як одноособово, так і спільно з іншими, прилюдно чи приватно, в богослужінні, ученні, виконанні та дотриманні релігійних і ритуальних обрядів. Свобода сповідувати релігію або переконання підлягає лише таким обмеженням, які встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах громадської безпеки, для охорони громадського порядку, здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [19].

Отже, на основі Конституції України 1996 р. свобода світогляду і віросповідання означає:

- свободу вибору релігії або відмову від усякого віросповідання;
- свободу проводити релігійні обряди;
- свободу засновувати нові релігійні організації.

Також у 1991 р. Верховною Радою України прийнято закон «Про свободу совісті та релігійних організацій». Ст. 4 цього Закону говорить, що всі громадяни України є рівними перед законом і мають рівні права в усіх галузях економічного, політичного, соціального і культурного життя незалежно від їх ставлення до релігії. В офіційних документах ставлення громадянина до релігії не вказується. Ст. 35 Конституції України говорить, що «церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа від церкви. Жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова».

Головними завданнями Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» є:

- визначення обов'язків держави щодо релігійних організацій;
- визначення обов'язків релігійних організацій перед державою й суспільством;
- подолання негативних наслідків державної політики щодо релігії та церкви;
- гарантування сприятливих умов для розвитку суспільної моралі й гуманізму, громадської згоди і співробітництва людей незалежно від їхнього світогляду та віросповідання.

Відповідно до ст. 64 Конституції України, конституційні права, до яких входить право на свободу віросповідання, і свободи людини можуть бути обмежені із зазначенням строку дії цих обмежень в умовах воєнного або надзвичайного стану [1].

Законодавством встановлена кримінальна відповідальність за перешкоджання релігійній діяльності, яка не порушує права і свободи громадян, а також за організацію релігійної групи, яка несе загрозу життю і здоров'ю громадян. Але все ж такі існують деякі обмеження стосовно цього права. Наприклад, релігійна організація може бути заборонена судом у випадках, передбачених ст. 16 ЗУ «Про свободу совісті та релігійні організації» [6].

Реалізуючи своє право на свободу світогляду і віросповідання, громадяни мають право вільно обирати релігійну літературу, встановлювати і підтримувати міжнародні контакти, виїжджати за кордон для паломництва, брати участь у різних релігійних організаціях. Визнання цього права надає людині захист від примусу щодо прийняття релігії або переконання на свій вибір.

Суть взаємовідносин держави з релігійними громадами полягає в тому, що:

- держава захищає права і законні інтереси релігійних організацій, сприяє встановленню відносин взаємної релігійної і світоглядної терпимості й поваги між громадянами, які сповідують релігію або не сповідують її, між віруючими різних віросповідань та їх релігійними організаціями;
- враховує і поважає традиції та внутрішні настанови релігійних організацій, якщо вони не суперечать чинному законодавству;
- держава не втручається у здійснювану в межах закону діяльність релігійних організацій;
- держава не фінансує діяльності будь-яких організацій, створених за ознакою ставлення до релігії;
- релігійні організації не виконують державних функцій;
- релігійні організації мають право брати участь у громадському житті, а також використовувати нарівні з громадськими об'єднаннями засоби масової інформації;
- релігійні організації не беруть участі в діяльності політичних партій і не надають політичним партіям фінансової підтримки, не висувають кандидатів до органів державної влади, не ведуть агітації або фінансування виборчих кампаній кандидатів до цих органів. Однак священнослужителі мають право на участь у політичному житті на рівні з усіма громадянами;
- релігійні організації зобов'язані дотримуватися вимог чинного законодавства і правопорядку.

Політика держави тісно пов'язана з мораллю, духовністю, релігією, бо є важливим елементом визначення спільного інтересу та волі більшості громадян, тією чи іншою мірою сформованих релігією. Релігія є формою суспільної свідомості, що формує соціальні норми, відповідно до яких будується система суспільних відносин. У свою чергу, релігійні організації підпадають під вплив державної політики, що виражає й реалізує інтереси суспільства в цілому й окремої людини зокрема. Таким чином, держава й релігійні організації впливають одне на одного. Від якості їхньої взаємодії залежить формування гармонійних і плідних відносин у системі: людина — релігійна організація — держава — суспільство. Одним із ключових інструментів держави є її політика у сфері релігійних відносин.

Українська держава стосовно релігійних організацій так само, як і стосовно об'єднань громадян і політичних партій, здійснює політику невтручання. Це забезпечує нейтралітет у питаннях світогляду й віросповідання, виконання зобов'язань із гарантування свободи віроспо-

відання й водночас створює рівні умови для захисту прав і свобод усіх громадян. Однак ця політика передбачає певні важелі, щоб свобода не перетворювалася на неконтрольовану вседозволеність, за якої порушуються права інших громадян, громадського порядку.

Система взаємин держави й церкви в Україні застосовує підхід, що ґрунтується на цілковитій рівності релігій і релігійних організацій, котрі існують і виникають у країні. Жодна з конфесій не може претендувати на особливу значущість для держави, тобто в державі однакове ставлення до всіх релігійних організацій.

Майнові питання взаємовідносин держави та релігійних організацій висвітлені в Указі Президента України «Про заходи щодо повернення релігійним організаціям культового майна» [10], Розпорядженні Президента України «Про повернення релігійним організаціям культового майна» [11], Постанові Кабінету Міністрів України «Про використання культових споруд — видатних пам'яток архітектури, які не підлягають передачі у постійне користування релігійним організаціям» [7], Постанові Кабінету Міністрів України «Про умови передачі культових будівель — видатних пам'яток архітектури релігійним організаціям». [8]

Релігійні організації мають право засновувати й утримувати вільно доступні місця богослужінь або релігійних зібрань, а також місця, шановані в тій чи іншій релігії (місця паломництва) — про це йдеться у ст. 21 ЗУ «Про свободу совісті та релігійні організації» [6].

Орган у системі державної влади, уповноважений забезпечувати здійснення державної політики щодо релігій і релігійних організацій, — це Департамент у справах релігій і національностей Міністерства культури України. Його завданням є чітке й послідовне дотримання законодавства про свободу совісті та релігійні організації, сприяння церквам і релігійним організаціям у їхній різнобічній суспільно важливій діяльності на благо українського суспільства. Департамент у справах релігій і національностей Міністерства культури України сприяє зміцненню взаєморозуміння між релігійними організаціями різних віросповідань; узагальненню практики застосування законодавства у сфері державно-церковних відносин; розробленню пропозицій з його вдосконалення; здійсненню реєстрації статутів релігійних організацій; вирішенню питань, пов'язаних із передачею релігійним організаціям колишніх культових споруд й іншого церковного майна; участі релігійних організацій України в міжнародних релігійних рухах і форумах [17]. До 2009 року ці функції виконував Державний комітет України у справах національностей та релігій, діяльність якого була врегульована Постановою Кабінету Міністрів України від 14.02.2007 № 201 «Про затвердження Положення про Державний комітет України у справах національностей та релігій» [9].

Актуальність взаємин між державою та громадськими організаціями, їх членами посилюється починаючи із зими 2013–2014 років. Це, у свою чергу, призвело до проведення

на території України хвилі мобілізацій, що перейшло у взаємовідносини держави та членів релігійних організацій з приводу проходження військової служби останніми. Постала проблема балансування свободи релігії в умовах антитерористичної операції на Сході України. Так, якщо йти за буквою Закону про мобілізацію, священнослужителі звільнені від військових зборів згідно зі статтею 30 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» [3], проте такої норми немає стосовно мобілізації [4]. Ця проблема не врегульована і Законом України «Про альтернативну (невійськову) службу», хоча замість строкової служби члени релігійних громад проходять альтернативну. Так, згідно зі статтею 1, альтернативною службою є служба, яка запроваджується замість проходження строкової військової служби і має на меті виконання обов'язку перед суспільством. В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження права громадян на проходження альтернативної служби із зазначенням строку дії цих обмежень. Ці норми стосуються строкової служби і питання мобілізації чітко не врегульовують [5].

#### Висновки

Таким чином, можна зробити висновок, що відсутність чітких норм, які б регулювали можливість проходження альтернативної військової служби в умовах АТО, не дає змоги судам ані приймати однозначні судові рішення, ані виробити якусь судову практику із цих питань.

#### Список використаних джерел:

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
3. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 № 2232-ХІІ [Елек-

тронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2232-12>

4. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21.10.1993 № 3543-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3543-12>

5. Про альтернативну (невійськову) службу : Закон України від 12.12.1991 № 1975-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1975-12>

6. Про свободу совісті та релігійних організацій : Закон України від 23.04.1991 № 987-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/987-12>

7. Про використання культових споруд – визначних пам'яток архітектури, які не підлягають передачі у постійне користування релігійним організаціям : Постанова Кабінету Міністрів України від 09.08.2001 № 1005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://mincult.kmu.gov.ua/mincult\\_old/uk/doccatalog/list?currDir=270115&documentList\\_stind=101](http://mincult.kmu.gov.ua/mincult_old/uk/doccatalog/list?currDir=270115&documentList_stind=101)

8. Про умови передачі культових будівель – визначних пам'яток архітектури релігійним організаціям : Постанова Кабінету Міністрів України від 14.02.2002 № 137 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/137-2002-%D0%BF>

9. Про затвердження Положення про Державний комітет України у справах національностей та релігій : Постанова Кабінету Міністрів України від 14.02.2007 № 201 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/201-2007-%D0%BF>

10. Про заходи щодо повернення релігійним організаціям культового майна : Указ Президента України від 04.03.1992 № 125 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/125/92>

11. Про повернення релігійним організаціям культового майна : Розпорядження Президента України від 22.06.1994 № 53/94-рп [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/53/94-%D1%80%D0%BF>

*В статтє проанализировано национальное законодательство, которое регулирует взаимоотношения верующих, религиозных организаций и государства при прохождении военной службы и альтернативной (невоенной) службы в условиях проведения антитеррористической операции.*

**Ключевые слова:** вероисповедание, религиозная организация, государство, политика, военная служба, альтернативная (невоенная) служба, антитеррористическая операция.

*The article examines the national legislation which regulates the interrelations between faithful, religious organisations and the state in military service and alternative (non-military) service under the conditions of anti-terrorist operation.*

**Key words:** creed, religious organisation, state, politics, military service, alternative (non-military) service, anti-terrorist operation.

